

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT
„Ideea de universitate”

Coordonator:
Prof. Univ. Dr. Andrei Marga

Propunător:
Drd. Sonia Pavlenko

CUPRINS

1. Introducere	4
2. Delimitări conceptuale și metodologice.....	7
2.1. Ideea.....	7
2.2. Universitatea.....	16
2.3. Alți termeni: misiune, scop, obiectiv.....	20
2.4. Abordarea asumată.....	36
3. Profiluri ale universității.....	41
3.1 Universitatea ca instituție de învățământ superior în context social.....	42
3.2. Originea universităților.....	45
3.3. Universitatea medievală.....	47
3.4 Perioada de tranziție către epoca modernă.....	52
3.5. Universitatea Humboldtiană.....	53
3.6 Universitatea napoleoniană.....	55
3.7. Universitatea civică.....	57
3.8. Universitatea americană.....	58
3.9. Research University.....	60
3.9.1. Posibile delimitări.....	60
3.9.2. Research University în spațiul continentului american.....	67
3.9.3. Research university în spațiul european.....	72
3.10. Universitatea antreprenorială.....	74
3.11. Rapoartele Robbins și Dearing	87
3.12. Open university.....	89
3.12. Concluziile capitolului.....	90
4. Dezbateră filosofico-sociologică asupra ideii de universitate.....	93
4.1. Universitatea Humboldtiană/Dosarul universității berlineze.....	93
4.1.1. Contextul existent.....	93
4.1.2. Premise filosofice.....	104
4.1.2.1. Jena.....	104
Christian Wolff.....	105
C G Heyne.....	106
Immanuel Kant.....	107
Wolfgang von Goethe.....	115
Frederick Schiller.....	116
Johann Gottlieb Fichte.....	120
Friedrich Schlegel.....	127
Friedrich Schelling.....	128

4.1.2.2. Berlin.....	133
Karl Friedrich Beyme.....	134
Friedrich August Wolf.....	137
Johann Gottlieb Fichte.....	138
Friedrich Schleiermacher.....	149
4.1.2.3. Influențe educaționale.....	153
4.1.2.4. Premise filosofice.....	157
4.1.3. Concepția lui Humboldt despre universitate.....	161
4.1.3. Helmut Schelsky.....	167
4.2. John Henry Cardinal Newman.....	170
4.3. F. R. Leavis.....	179
4.4. Jose Ortega Y Gasset.....	184
4.5. Miguel de Unamuno.....	191
4.6. Karl Jaspers.....	194
4.4.1. Universitatea și statul.....	202
4.4.2. Universitatea și societatea.....	204
4.4.3. Universitatea și comunicarea.....	205
4.7. Max Horkheimer.....	209
4.8. Școala de la Frankfurt.....	216
4.8.1. Conceptul de educație în viziunea lui Max Hokheimer.....	218
4.8.2. Theodor Adorno.....	222
4.9. Emile Durkheim.....	232
4.10. G. H. Mead.....	235
4.11. Talcott Parsons.....	237
4.12. Niklas Luhmann.....	245
4.12.1. Universitat als Milieu.....	257
4.13. Jurgen Habermas.....	262
4.14. Allan Bloom.....	265
4.15. Jacques Derrida.....	270
4.16. Anthony Giddens.....	276
4.17. Richard Münch.....	280
4.18 Concluziile capitolului.....	284
5. Ideea de universitate azi.....	293
5.1. Problema raportării universitatii la cunoaștere în manieră reflexivă.....	294
5.1.1. Universitatea și înțelepciunea.....	297
5.2. Problema adoptării unei funcții culturale.....	302
5.3. Problema rolului definit în comunitate.....	313
5.4. Problema legitimării universitatii.....	333
5.5. Un posibil model.....	337
5.6. Concluziile capitolului.....	341
6. Concluzii.....	343
Bibliografie.....	345

Cuvinte cheie:

ideea de universitate, învățământ superior, filosofia universității, universitatea, sociologia universității, universitatea și cunoașterea, funcția culturală a universității, rolul universității în dezvoltarea locală și regională, legitimarea universității.

Sinteza

Sheldon Rothblatt creditează mișcare romantică cu inițierea ideii de „idee de universitate”. Înainte de romantici, universitatea era doar o instituție cu rol și funcție variabile în funcție de contextele sociale și politice, la baza căreia stătea în primul rând o nevoie și nu o idee sau o filosofie, deși universitatea este a doua instituție ca vechime din Europa, după biserică.

Romanticii germani au pus bazele uneia dintre cele mai influente idei de universitate până în zilele noastre, și, pornind din acest punct, se deschide dezbateră privind ideea de universitate. Această dezbateră se întinde peste timp până în zilele noastre, acoperind întreg spațiul european precum și cel american. Prezenta lucrare își propune să investigheze felul în care a fost construită ideea de universitate începând cu secolul al XIX-lea și până în zilele noastre, iar apoi să încerce să identifice o serie de caracteristici ale ideii de universitate din zilele noastre.

Este abordat domeniul învățământul superior din perspectiva **filosofiei** în mod principal, și a **sociologiei** în mod secundar, investigând modul în care este gândită o instituție din acest domeniu (cea mai importantă, însă nu unica), și anume universitatea. Abordarea asumată permite recuperarea unei perspective, și anume cea filosofică, asupra universității, perspectivă ce se regăsește din ce mai rar, sau chiar deloc, în abordările actuale ale universității.

Pentru clarificarea subiectului abordat, lucrarea începe cu o serie de delimitări conceptuale și metodologice, situându-se într-o paradigmă filosofică a modernității și, de asemenea, într-o paradigmă metodologică specifică. Mai apoi, sunt prezentate o serie de profilări ale universității, profilări aflate în legătură directă cu ideea universității. Astfel, începând de la a situa universitatea ca o instituție de învățământ superior ce este integrată în context social, sunt abordate originea universităților, profilarea universității medievale, tranziția către epoca modernă pentru ca apoi să fie abordate câteva modele consacrate ale universității. Așadar, sunt prezentate universitatea humboldtiană, cea napoleoniană, apoi pe civică, mai apoi cea americană, universitatea de tip "research" cu profilările sale în spațiul american pe de o parte și în spațiul european pe de alta, urmată de universitatea antreprenorială și universitatea deschisă („open university”).

Începând din Evul Mediu și până în zilele noastre, universitatea a interacționat direct cu contextul social din care făcea parte, influențându-l și fiind direct influențată de acesta, având rol formativ pentru cei care studiau în cadrul ei dar nu numai, exercitând presiuni și asupra celorlalți actori din cadrul social.

Pe de altă parte, universitatea se află într-un permanent proces de re-inventare, redefinindu-și modul de organizare precum și viziunea asupra lumii astfel încât să se plieze cel mai bine pe cerințele și nevoile cadrului social căruia îi aparține.

Deși instituții de învățământ superior au existat și în afara Europei, universitatea ca atare este o instituție specific continentului european, chiar și mai mult decât atât. Fiecare tip de universitate este specific nu doar cadrului european, ci și contextului

cultural care a creat-o. Universitatea de tip Humboldtian putea să apară doar în contextul filosofic german; universitatea de tip civic este specifică în primul rând contextului englez, în timp ce universitatea de tip research este o dezvoltare firească a instituțiilor de învățământ superior din contextul american, și o pliere a acestora la nevoile specifice ale societății, ale contextului social și economic, ale aspirațiilor și așteptărilor tuturor și a fiecăruia dintre actorii sociali. Universitatea deschisă („open university”, cu varianta ei „virtual university”) este tot o acomodare a universității la un nou model de realitate socială, și anume societatea informațională, globală, în care barierele spațiului sunt depășite datorită mijloacelor de comunicare de ultimă generație, precum și abilității de a comunica aproape instantaneu cu aproape orice punct de pe glob.

Capitolul următor abordează dezbaterile filosofico-sociologice în centrul cărora se situează ideea de universitate. Abordările prezentate pot fi grupate în abordări care privesc doar o instituție, la nivel individual, și abordări ce au în vedere instituția văzută ca făcând parte integrală din cadrul unui sistem. Capitolul debutează cu prezentarea dezbaterii ce a însoțit înființarea universității berlineze, dezbateri la care au contribuit voci importante din filosofie de la acea vreme. Această dezbateri îi include pe Christian Wolff, C G Heyne, Immanuel Kant, Wolfgang von Goethe, Frederick Schiller, Johann Gottlieb Fichte, Friedrich Schlegel, Friedrich Schelling, Karl Friedrich Beyme, Friedrich August Wolf, Johann Gottlieb Fichte, precum și influențele educaționale și premisele filosofice de la care a pornit Wilhelm vom Humboldt în crearea ideii de universitate humboldtiană. Sub-capitolul se încheie cu prezentarea opiniei lui Helmut Schelsky despre modelul humboldtian de universitate.

Pornind de la premise similare în dezvoltarea ideii sale de universitate ca și Humboldt, John Henry Cardinal Newman a dezvoltat un model ce va fi foarte influent mai ales în spațiul britanic. F.R. Leavis este o altă voce demnă de luat în considerare, prezentă tot în spațiul britanic, ce promovează o idee de universitate pe de o parte similară cu Newman în ceea ce privește spiritul colegial, pe de altă parte foarte diferită de a acestuia prin propunerea de disciplină fundamentală pe care o avansează.

Dezbaterile asupra ideii de universitate are loc și în spațiul spaniol, iar reprezentanții acesteia, Ortega Y Gasset și Miguel de Unamuno, își susțin coerent opiniile, influențați fiind în mare măsură de contextul istoric din care făceau parte.

Apoi ne întoarcem în spațiul german, prezentând punctele de vedere exprimate de Karl Jaspers (și potențialul de aplicabilitate al acestuia în ceea ce privește relațiile dintre universitate pe de o parte și stat, societate și comunicare pe de alta) și Școala de la Frankfurt, prin reprezentanții săi Max Horkheimer și Theodor Adorno.

Explorăm apoi viziunile privind educația, și mai ales învățământul superior reprezentat de universitate, ale sociologilor Emile Durkheim, George Herbert Mead, Talcott Parsons și Niklas Luhmann.

În continuare, investigăm modul în care e structurată dezbaterile în jurul universității în contemporaneitate, analizând viziunile, teoriile și/sau punctele de vedere exprimate de Jurgen Habermas, Allan Bloom, Jacques Derrida, Anthony Giddens și Richard Münch.

Dezbaterile asupra ideii de universitate tind să fie adesea doar parțiale, și, în funcție de cultura cărora îi aparține un gânditor sau altul, acesta să nu ia în seamă toate lucrările relevante despre subiect. Una din inovațiile prezentei lucrări este aceea că reunește viziuni și teorii provenind din spații culturale distincte (anglofon, germanofon și

francofon, dar nu numai), oferind astfel un spațiu larg de interacțiune, și o mai largă bază de pornire a discuției în ceea ce privește agregarea ideii de universitate.

O altă inovație a prezentei lucrări este reprezentată de încercarea de a identifica ideea contemporană de universitate, descriind (în mod non-exhaustiv) o serie de caracteristici ale acesteia. Astfel, ideea contemporană de universitate presupune o universitate care se raportează în mod înțelept la cunoaștere, o universitate care adoptă, pe lângă funcțiile sale tradiționale, și o funcție culturală pronunțată, o universitate care, pe lângă această funcție culturală, are și un rol pronunțat în cadrul comunității din care face parte, o universitate legitimată pe premise culturale. Vom încheia prezenta lucrare cu prezentarea unui posibil model (ce întrupează ideea contemporană de universitate) propus de Andrei Marga în volumul *Challenges. Values. Vision. The University in the 21st Century*.

În prezenta lucrare am trecut în revistă numeroase conceptualizări ale ideii de universitate și ale universității ca atare. Remarcăm faptul că abordările prezentate pot fi organizate în două mari grupe, și anume: pe de o parte există abordările ce au în vedere o singură instituție (începând de la Humboldt, Newman, Y Gasset, etc), iar pe de altă parte sunt abordările ce văd universitatea ca parte dintr-un sistem (fie acesta educațional, social sau de altă natură, însă universitatea nu mai este un turn de fildeș izolat complet de contextul din care face parte).

Considerăm că în ziua de azi este imposibil de ignorat contextul din care universitatea face parte, astfel încât și abordările ce se referă strict la o instituție ar trebui adaptate astfel încât să poată fi cel puțin dezbătute într-un context mai larg.

Pornind de la aceste constatări, ***propunem următoarea teză în ceea ce privește ideea contemporană a universității:***

- (a) Mai întâi, se conservă ierarhia ideii față de ideal, model, misiune, funcții pe care am prezentat-o în capitolul 2.
- (b) Mai apoi, rezonând cu Habermas, nu se mai poate vorbi de o idee unică, valabilă la nivel global, față de care toate universitățile ar trebui să se raporteze. Totuși, putem vorbi de o idee predominantă, aplicabilă mai ales pentru universitățile din spațiul european (și spațiile influențate în mare măsură de acesta), ce are un set de caracteristici. Aceste caracteristici includ, dar nu se limitează la:
  - Raportarea la cunoaștere în toate formele sale, și la adevăr, într-o manieră reflexivă.
  - Adoptarea, efectuarea și promovarea unei funcții culturale distincte și puternice, ce vine în completarea celor trei funcții tradiționale ale universității, și anume predarea, cercetarea și serviciile.
  - Îndeplinirea unui rol bine definit în comunitatea din care face parte, contribuind inclusiv la dezvoltarea locală și regională.
  - Asumarea unei legitimități distincte, acompaniată de rolurile de păstrătoare a tradiției și multiplicator;
  - În cele din urmă, vom prezenta și un posibil model actual, așa cum este acesta contruit de Andrei Marga în *The University in the 21st Century*Universitatea este o organizație care învață, ce joacă și rolul de instanță critică în

cadrul societății. În ceea ce privește societatea, Luhmann¹ o considera marcată de fenomenul "complexității", în timp ce Barnett² mergea până într-acolo încât să propună o „supercomplexitate”. Mai mult, societatea este de asemenea în proces de schimbare continuă, ultimul parcurs fiind cel dinspre o „societate și o economie a cunoașterii” către una a înțelepciunii.

Complexitatea este, de cele mai multe ori, circumscrisă modernității. După cum remarca și Anthony Giddens,

„odată cu apariția modernității, reflexivitatea capătă un caracter diferit. Este introdusă în însuși fundamentul reproducerii sistemelor, așa încât gândirea și acțiunea se refractă una în cealaltă”³

În prezent, investigația academică este orientată către achiziționarea a cât mai multe cunoștințe, cu scopul aplicării ei pentru rezolvarea problemelor sociale. Nu putem să nu gândim aici la Luhmann și la formula de contingență pe care acesta o propunea pentru știință, și anume faptul că orice raport de cercetare se încheie cu "este nevoie de cercetări ulterioare". În spiritul formulei de contingență luhmanniene, Maxwell susține insuficiența încercării de a achiziționa mai multe cunoștințe în scopul rezolvării problemelor. Aceasta trebuie în mod imperios înlocuită cu căutarea și promovarea înțelepciunii.

Înțelepciunea este definită de Maxwell ca fiind capacitatea de a conștientiza ce este de valoare în viață pentru sine și pentru ceilalți, și incluzând cunoașterea, know-how-ul și înțelegerea.

În loc să se preocupe de rezolvarea problemelor cunoașterii, investigația academică ar trebui să se ocupe prioritar de sarcina de a descoperi soluții posibile pentru problemele vieții.

Științele sociale trebuie să devină filosofie socială, sau metodologie socială, devotate promovării unor soluții raționale cooperative pentru conflictele și problemele viețuirii în lume. Investigarea socială ("social inquiry") ar deveni astfel, în opinia lui Maxwell, mai fundamentală decât științele naturale. Iar filosofia își redobândește rolul fundamental, central în sfera științei în general, fiind menită să devină explorarea rațională susținută a celor mai fundamentale probleme ale înțelegerii, asumându-și în același timp sarcina de a descoperi modalitățile prin care putem să ne îmbunătățim metodele și scopurile personale, instituționale și globale în viață, astfel încât ceea ce e de valoare în viață să fie realizat cu succes.

Nu doar mediul academic, ci și știința însăși se află în stare de criză, în lipsa înțelepciunii. Nick Maxwell avansează teza potrivit căreia probleme globale contemporane s-au ivit datorită unei creșteri masive a cunoașterii științifice și a tehnologiei, creștere care însă nu a fost însoțită și de o creștere globală a înțelepciunii. Cu alte cuvinte, deși există cunoașterea, faptul că nu poate fi utilizată la adevărata ei valoare (nu i se poate recunoaște standardul adecvat de valoare) generează criza. Pledoaria lui Maxwell este pentru un nou tip de investigație academică, tip ce acordă prioritate intelectuală promovării creșterii înțelepciunii globale. Așadar, universitatea trebuie să se raporteze la cunoaștere nu doar într-un mod reflexiv, ci într-o paradigmă fundamental alterată pentru a face față provocărilor societății contemporane. Astfel, este necesar ca

---

¹ Luhmann, 1990, p. 26

² Barnett, 2000

³ Giddens, 2000, p. 41

universitatea să adopte înțelepciunea ca o parte intrinsecă a tuturor proceselor ce au loc atât la nivel instituțional cât și la nivel personal.

Cu ocazia unei conferințe recente, UNESCO a definit funcția culturală a universității în următorii termeni.

“Misiunea universală a universității, aceea de a servi umanitatea, este împlinită prin rolurile sale în predare, cercetare și servicii față de comunitate. Funcția culturală a universității este locul în care universitatea își pune resursele sale în serviciul comunității și unde se așteaptă de la aceasta să fie un agent activ și un partener al schimbării sociale.”

În cadrul funcției culturale, universitatea îndreaptă cercetarea și curriculumul într-acolo încât să răspundă nevoilor sociale emergente, să ofere idei inovative și practice pentru soluționarea problemelor locale, să îmbunătățească importanța socială a cunoașterii în întreaga comunitate, să dezvolte subiecte naționale pentru intelecte avansate, îmbibate cu valori ale cetățeniei responsabile și productive și să răspundă la provocările societăților multiculturale și ale globalizării.

Universitatea care pune accent pe funcția culturală ridică întotdeauna întrebările "Ce?", "Cum?" și "De ce?" în legătura cu predarea, cercetarea și serviciile prestate. Implicarea în schimbarea socială induce o schimbare culturală în cadrul personalului academic și al societății, și permite formarea de opinii și gândirea independente în legătură cu problemele societății, așa cum ar fi foametea, sănătatea, sărăcia, dezechilibrele sociale, schimbările climatice, degradarea mediului, conflictele și distanța din epoca digitală.

Funcția culturală poate fi, la rândul său, defalcată într-o serie de activități specifice. Vom propune, din nou în mod non-exhaustiv, un număr de șapte aspecte ce țin în mod inerent de funcția culturală a universității, ce reprezintă de fapt întrupări ale acesteia în ceea ce privește interacțiunea universității cu mediul înconjurător din această perspectivă. (i) *Formarea profesională. Stabilirea de standarde profesionale*, (ii) *Universitatea – filtru cultural*, (iii) *Universitatea – comunicator pro-activ*, (iv) *Universitatea – formatoare de cetățeni*, (v) *Universitatea – generator de inovație*, (vi) *Universitatea – intelectual public, conștiință și critic în cadrul societății* și (vii) *Universitatea – generator de inteligență națională*

Rolul universității în comunitate poate fi explorat prin prisma rolului pe care universitatea îl joacă în dezvoltarea regională și locală. Acesta prezintă o importanță ridicată din două perspective diferite: pe de o parte, din rolul pe care universitatea îl joacă în mediul social din care face parte, din interacțiunea dintre societate la nivel local și regional și universitate, iar pe de altă parte, din perspectiva interacțiunii dintre universitate văzută ca actor la nivel local și regional și procesul de globalizare ce are loc la toate nivelurile, de la cel local și până la cel mondial.

Potrivit lui Pawłowski⁴, doi factori caracterizează economiile țărilor în curs de dezvoltare, ca cele din Europa Centrală și de Est, și anume: globalizarea și folosirea curentă a cunoștințelor ca resursă vitală. Acestea din urmă sunt mai importante decât materiile brute, tehnologiile sau capitalul și generează cea mai ridicată valoare adăugată.

Pawłowski propune în acest sens o schematizare a factorilor care influențează dezvoltarea locală și regională:

---

⁴ 2009

În opinia lui Pawłowski, cel mai important dintre acești factori este antreprenorialismul individual și „inovativitatea” locuitorilor unui oraș sau a unei regiuni anume. Pawłowski propune și un termen pentru o universitate activă la nivel regional și local, și anume „*fourth generation university*”. În accepțiunea autorului, o universitatea antreprenorială este o universitate ce se află în strâns contact cu mediul său social și economic, însă scopul acestui contact este doar dezvoltarea internă a universității. Un model mai avansat al acestui tip de universitate, care, pentru a-și accelera creșterea, încearcă să își schimbe mediul exterior prin inițiative externe și prin cooperare cu acest mediu schimbat, ar presupune o universitate ea însăși radical schimbată datorită acestei interacțiuni. Iar pentru a diferenția acest model de cel antreprenorial, autorul recurge la conceptul de „*fourth generation university*”.

Un alt concept important trebuie menționat în contextul rolului universității în dezvoltarea locală și regională, și anume „*triplul helix*”. Bazat evident pe modelul dublului helix al structurii ADN-ului, acest model aduce împreună într-un context de interacțiune industria, autoritățile și universitățile văzute ca un factor cheie în economia bazată pe cunoaștere⁵.

În ceea ce privește problema legitimării universității, Andrei Marga în *The Cultural Legitimacy of the European University* face o trecere în revistă a legitimărilor inițiale ale universităților, legitimări ce au avut un impact decisiv asupra instituțiilor universitare ca atare. Astfel, universitățile medievale se legitimau prin faptul că erau deținătoare ale cunoașterii, cunoașterii ce nu era accesibilă în mod universal tuturor la acea vreme, ce ducea la competență, acompaniată de performanță, recunoaștere și autoritate jurisdicțională.

„Universitatea din Paris se legitima, evident, prin cunoașterea cea mai înaltă pe care o oferea (deci prin performanță), prin valabilitatea universală a cunoștințelor (așadar prin acceptarea de către cei vizați) și prin recunoașterea de către Sfântul Scaun (deci prin autoritate jurisdicțională).”⁶

Putem diferenția între o legitimare formală (acordată de autoritate), legitimare ce se poate traduce prin autoritate jurisdicțională (dată de recunoașterea oficială, de genul Bula papală sau privilegiul princiar) de o legitimare autentică, dată de recunoașterea pe scară largă de către societate, de competența deținută și de performanță. Această diferențiere se menține chiar și în ziua de azi. Marga face un inventar extensiv al tipurilor posibile de legitimare. Astfel, există „legitimare prin voință democratică”, „legitimare prin situația intereselor”, „legitimare prin tradiție”, „legitimare prin decizie”, „legitimare prin proceduri”, dar și o „legitimare prin angajamentul cultural”⁷.

Odată cu secolul al XIX-lea, au intervenit, potrivit lui Marga, noi procese de legitimare. Universitatea napoleoniană se legitimează prin contribuția adusă către facilitarea exercitării puterii statutului în societate, prin pregătirea de absolvenți pentru profesiile de care statul are nevoie. Universitatea civică se legitimează prin satisfacerea nevoilor comunității locale, iar universitatea humboldtiană își găsește legitimitatea în contribuțiile aduse la „cultura cea mai înaltă a timpului”. Marga remarcă:

„Legitimarea universității europene s-a deplasat în timp, de la oferirea

---

⁵ Estkowitz și Leydesdorff, 1997

⁶ Andrei Marga, *The Cultural Legitimacy of the European University*, Cluj University Press, 2006, p. 40

⁷ Marga, 2006, p. 49

cunoașterii celei mai înalte, ce putea ridica pretenția de universalitate, și recunoașterea de către autoritatea ecleziastică spre asigurarea de profesioniști indispensabili administrației, spre înnoirea cunoașterii prin cercetarea științifică și spre pregătirea de personal de înaltă calificare pentru economie și viața socială și recunoașterea de către autoritatea statului”⁸.

Legitimarea culturală vine în completarea asumării funcției culturale a universității, și îi asigură acesteia caracterul de universitate, permițându-i în același timp să se diferențieze în mod clar de alte instituții asemănătoare. Marga oferă și o definiție a legitimării culturale, pe care o vom cita în extenso:

„Înțeleg prin „legitimare culturală” capacitatea unei instituții – și de ce nu? – a persoanelor care însuflețesc instituții nu numai de a transmite cunoașterea, ci și de a înțelege sensul cunoștințelor; nu numai de a genera urmași în exercitarea profesiei, ci și de a-i forma pentru a o practica în noi condiții; nu numai de a manevra cunoașterea existentă, ci și de a deschide interogații și a a o spori; nu numai de a se adapta la mediul înconjurător tehnologic, economic, administrativ, ci și de a-l chestiona; nu numai de a observa practicile și valorile proprii și ale celor din jur, ci și de a le tematiza explicit; nu numai de a se integra în cultura dată, ci și de a o asuma ca proiect de viață expus validării într-o lume a cărei complexitate crește.”⁹

Înțelegerea sensului cunoștințelor nu este altceva decât înțelepciunea despre care am vorbit anterior. Mai mult, legitimarea culturală presupune și un anumit grad de reflexivitate al instituției.

Ideea de universitate din ziua de azi presupune în mod necesar și o legitimare culturală a acestei instituții.

Universitatea este definită ca o instituție legitimată pe fundamente culturale, care se poziționează activ față de contextul din care face parte. Nu reacționează doar la provocările actuale, ci este și pro-activă, venind cu soluții și inovații pentru viitor. Potrivit autorului, universitatea se află într-o situație complexă în prezent, fiind prinsă între atracția raționalismului clasic și conștientizarea rațională a schimbărilor din societatea modernă, care duc la schimbări în cadrul universității însăși¹⁰.

În context global, deciziile autonome ale universității depind direct de cerințele pieței, însă autonomia instituțională este influențată și de relațiile de putere din cadrul societății. Mai precis, „astăzi există noi centre de putere; în această eră a globalizării, totul se reduce la trei tipuri de astfel de centre: economice, politice și de media”¹¹.

Având în vedere toate cele prezentate mai sus, considerăm că se susține teza prezentată în mai sus, și anume:

- Se conservă ierarhia spectrului specific ideii de universitate, indiferent de contextul în care aceasta apare.
- Nu se mai poate vorbi de o idee unică, valabilă la nivel global, față de care toate universitățile ar trebui să se raporteze. Totuși, putem vorbi de

---

⁸ Marga, 2006, p. 43

⁹ Marga, 2006, p. 49

¹⁰ Marga, 2009, p. 132

¹¹ Marga, 2009, p. 27

o idee predominantă, aplicabilă mai ales pentru universitățile din spațiul european (și spațiile influențate în mare măsură de acesta), ce are un set de caracteristici. Aceste caracteristici includ, dar nu se limitează la:

- Raportarea la cunoaștere în toate formele sale, și la adevăr, într-o manieră reflexivă.
- Adoptarea, efectuarea și promovarea unei funcții culturale distincte și puternice, ce vine în completarea celor trei funcții tradiționale ale universității, și anume predarea, cercetarea și serviciile.
- Îndeplinirea unui rol bine definit în comunitatea din care face parte, contribuind inclusiv la dezvoltarea locală și regională.
- Asumarea unei legitimități distincte, acompaniată de rolurile de păstrătoare a tradiției și multiplicator;
- În cele din urmă, am identificat un model viabil pentru ideea de universitate, precum și încă trei modele de universitate ce au potențialul de a contura o viitoare idee de universitate la orizontul anului 2025.

Lucrarea și-a propus să facă o monografie a ideii de universitate, începând din momentul în care aceasta a apărut și până în ziua de azi. De ideea de universitate se leagă și o serie de modele ale universității, modele devenite standarde de referință în dezbaterile privind ideea de universitate. Modelele au rolul de a întruchipa de fapt ideea de universitate, aceasta regăsindu-se într-o mare măsură în acestea (chiar dacă nu în totalitate). Oricum, dezbaterile privind ideea de universitate se întinde pe parcursul mai multor secole și pe un teritoriu foarte larg.

Pornind de la o serie de clarificări conceptuale, trecând apoi prin dezbaterile filosofice – sociologice în ceea ce privește universitatea, am identificat o serie de caracteristici ce țin de ideea contemporană de universitate. Deși trăim într-o lume globalizată, aceasta este și una „supercomplexă” în același timp, și astfel nu se poate vorbi de o idee unică de universitate. Totuși, se pot distinge o serie de caracteristici ale acesteia, caracteristici ce se regăsesc în ideea de universitate la nivel aproape global (în special în spațiul european și în cel american, însă nelimitându-se doar la acestea).

Așadar, ideea contemporană de universitate presupune raportarea plurivalentă a universității la cunoaștere, raportare ce are loc într-un mod reflexiv și care este însoțită în mod nemijlocit de înțelepciune. Universitatea nu mai poate exista ca un turn de fildeș, complet independent și autonom față de mediul înconjurător, astfel încât trebuie să se raporteze și să interacționeze cu societatea din care face parte. Această interacțiune are loc prin asumarea unei funcții culturale distincte, ce se află în centrul celorlalte trei funcții tradiționale ale universității (predare, cercetare și servicii). Asumarea funcției culturale permite și o legitimare pe baze culturale a instituției, care, în acest mod, se diferențiază față de alte instituții potențial similare, creându-și „diferența specifică”. Lucrarea se încheie cu prezentarea unui model contemporan de universitate, ce reprezintă o întrupare potențială a ideii contemporane a universității, model ce reiese din volumul *Challenges. Values. Vision. The University in the 21st Century*.

Pe lângă propunerea unui set de caracteristici ale ideii de universitate, lucrarea reunește și voci ce, în mod tradițional, aparțin unor tradiții diferite. De exemplu, lumea academică din Anglia tinde să ignore dezbaterile desfășurate pe teren francofon,

dezbaterile din sfera germană tind să ia în calcul în primul rând pe gânditorii germani și americani și mai puțin pe cei aparținând spațiilor din afara acestor două sfere de limbă și gândire.

Evident, lista de caracteristici propusă nu este una exhaustivă, ea putând fi completată în viitor cu alte caracteristici ale ideii de universitate, care, deși nu mai este la fel de puternică ca și pe vremea lui Humboldt, încă totuși nu este complet moartă, după cum afirma Habermas. Ideea de universitate trebuie să facă față unui nou set de provocări, ridicate de societate globalizată și orientată către beneficiul personal imediat, provocări ce comportă schimbări de optică în ceea ce privește așteptările individului de la universitate. Rămâne de văzut modul în care ideea de universitate va reacționa la acestea (există un număr potențial de trasee de adaptare, însă există întotdeauna și posibilitatea ca ideea să moară definitiv).